

LITERATURA I

Standard učiva pro I. ročník střední školy
zaměřený na analýzu textu pro základní úroveň maturitní zkoušky z ČJ a L a rozvoj
čtenářské gramotnosti na SŠ

PaedDr. Ilona Horáčková

OBSAH

- I. LITERÁRNÍ SLOVNÍČEK
- II. STRUKTURA LITERÁRNÍHO DÍLA – NÁCVIK ROZBORU
- III. DESET KNIH, KTERÉ MĚNILY SVĚT
- IV. LITERATURA PRO DĚTI A MLÁDEŽ
- V. SPORTOVNÍ TEMATIKA V LITERATUŘE
- VI. LITERATURA SCI-FI
- VII. FILMOVÁ A TV TVORBA
- VIII. DENÍK JAKO LITERÁRNÍ DÍLO
- IX. COMICS
- X. PÍSEMNICTVÍ NEJSTARŠÍCH NÁRODŮ
- XI. ČESKÁ A EVROPSKÁ STŘEDOVĚKÁ LITERATURA
- XII. RENESANCE A HUMANISMUS V ČESKÉ A EVROPSKÉ LITERATUŘE
- XIII. ČESKÉ A EVROPSKÉ BAROKNÍ PÍSEMNICTVÍ
- XIV. EVROPSKÉ PÍSEMNICTVÍ KLASICISTNÍ, OSVÍCENSKÉ A PREROMANTICKÉ

Jméno a příjmení žáka/žákyně

Škola

Kontakt

** Pozn. „ukázky/text“ je doporučením pro využití čítanek, kopií, pracovních listů a audiovizuálních záznamů, práci s čtenářským deníkem.*

I. LITERÁRNÍ SLOVNÍČEK

(základní pojmy literární teorie - praktické stručné definice postačující k základní analýze literárního díla k maturitní zkoušce)

AKT (z lat.) čin, jednání, děj; v dramatu dějství, jednání (uzavřená část)

ALEGORIE (z řeč.) jinotaj, obrazné vyjádření, nepřímé vyjádření, utajení skutečného obsahu

ALMANACH (z arab.) sborník, ročenka, kalendář obsahující příspěvky různých autorů, často poprvé publikujících

ANEKDOTA krátké vtipné vyprávění

ASOCIACE (z lat.) sdružování představ a jejich vybavování (původně z psychologie, filozofie)

ASONANCE (z lat.) zvuková shoda samohlásek na koncích veršů nahrazující rým (mladá-stará)

BALADA (z it.) lyrickoepická báseň obvykle s chmurným, tragickým, dramatickým, zhuštěným dějem

***Test:**

BÁSNICKÉ PROSTŘEDKY -

- **TROPY** (založené na přenášení významu slov) - **EPITETON** (z řeč.) básnický přívlastek, **METAFORA** (z řeč.) přenesení slov na základě významové podobnosti (beran - tvrdohlavý člověk), druhy m. – **personifikace** (oživování, zosobnění věcí neživých, přisuzování lidských vlastností zvířatům apod. – vlny šeptají...), **alegorie** (jinotaj), **synekdocha** (záměna celku za část a naopak – rodná hrouda, otcovská střecha...), **hyperbola** (nadsázka), **ironie** (skrytý výsměch dosažený užitím opačného významu), **sarkasmus** (jízlivost), **eufemismus** (zjemnění – dodýchal, odešel, navždy nás opustil – zemřel...); **METONYMIE** (z řeč.) záměna slov na základě vnitřní věcné souvislosti (čtu Jirásku, vypil půllitr...)

- **FIGURY** (založené na opakování hlásek, slabik a slov, hromadění jednotlivých slov nebo celků, zvláštnosti větné vazby) - **ONOMATOPOIE** (z řeč.) zvukomalba, napodobení zvuku slovy, **EPIZEUXIS** (opakování stejného slova nebo slovních spojení za sebou v jednom verši)

BLUES (z angl.) původně píseň amerických černochů a pomalý tanec, dnes jedna z forem lyrické poezie

DADAISMUS (z franc. dada – dětské žvatlání – koníček, hračka) umělecké a literární hnutí 20. let 20. stol., propagovalo nevázanost, zábavu, umění jako hru

***Test:**

DĚJ (fabule, syžet) postupná a uzavřená řada událostí, které spolu vzájemně souvisejí a vytvářejí charakter díla, dějová linie – expozice (úvod), kolize(zápletka), krize(vyvrcholení), peripetie (dějový zvrat), katastrofa(rozuzlení)

DEKADENCE (z franc.) životní postoj a pocit umělců konce století (původně 19. stol., přeneseně jakéhokoliv), znechucení, individualismus, beznaděj, odmítání (nihilismus), formální uvolněnost

DIALOG (z řeč.) rozhovor dvou nebo více postav, monolog – delší souvislá řeč jedné postavy

EMOCE (z lat.) citové vzrušení

EXPRESIONISMUS (z lat.) liter., výtvar., hudeb. a divadel. směr počátku 20. stol., zdůrazňuje vnitřní zážitek, city

FEJETON (z franc.) menší publicistický útvar o aktuální záležitosti, obvykle v novinách pod čarou

HUMOR (z lat.) úsměvné hodnocení směšné situace

CHARAKTERISTIKA (z řeč.) popis postav

IDEA (z řeč.) historický a společenský smysl díla

ICH FORMA (z němčiny já) vyprávění v 1. osobě – **ER FORMA** (z němčiny on) vyprávění ve 3. osobě

***Test:**

IMPRESIONISMUS (z lat.) umělecký směr přelomu 19. a 20. stol., zdůrazňuje smyslové vjemy, barevnou náladu

INTERPRETACE (z lat.) výklad textu, objasňování, rozbor, vysvětlování

LÍČENÍ výrazně citově zabarvený básnický popis

LITERATURA (z lat.) písemnictví

LITERÁRNÍ DRUHY (ŽÁNRY) základní členění umělecké literatury na **LYRIKU** (líčí myšlenkové stavy, prožívání – lyrika osobní, přírodní, společenská), **EPIKU** (vypravuje děj, veršované útvary – epos, balada, romance..., prozaické útvary – novela, romaneto, román, povídka; obojí – bajka, pohádka, báje, legenda...) a **DRAMA** (odehrává se na jevišti, formy – tragédie, komedie, činohra)

NOVELA (z ital.) epické, zpravidla prozaické dílo menšího rozsahu s jednodušším dějem

PARODIE (z řečt.) zesměšňující napodobení, **SATIRA** (z lat.) výsměšná kritika, **KARIKATURA** (zveličení, znetvoření vlastností a rysů)

POETISMUS básnický směr v české literatuře 20. let 20. stol. – umění života, umění žít a užívat, hravost, obraznost, emoce

POVÍDKA prozaický útvar kratšího rozsahu, líčí kratší časový úsek, hrdina se zpravidla příliš nevyvíjí

***Test:**

REALISMUS (z lat.) umělecký směr usilující o maximální objektivitu, věcnost

ROMÁN (z franc.) epické prozaické dílo většího rozsahu, široce zobrazuje větší úsek života

ROMANTISMUS (z franc.) umělecký směr hlavně 1. pol. 19. stol., kladl důraz na cit, vášně, svobodu, obraznost

RÝM zvuková shoda částí slov na koncích veršů (sdružený aabb, střídavý abab, obkročný abba ad.)

TÉMA (z řečt.) základní myšlenka díla odrážející autorův světonázor

TRAGÉDIE (z řečt.) truchlohra

VERŠ (z lat.) samostatný rytmický celek, většinou řádek v básni, mající svůj **rytmus** – pravidelné střídání přízvučných a nepřízvučných slabik – **trochej** (1 přízvučná, 1 nepřízvučná), **daktyl** (1 přízvučná, 2 nepřízvučné), **jamb** (1 nepřízvučná, 1 přízvučná)

VESELOHRA komedie

***Test:**

****Test celek:**

II. STRUKTURA LITERÁRNÍHO DÍLA – NÁCVIK ROZBORU

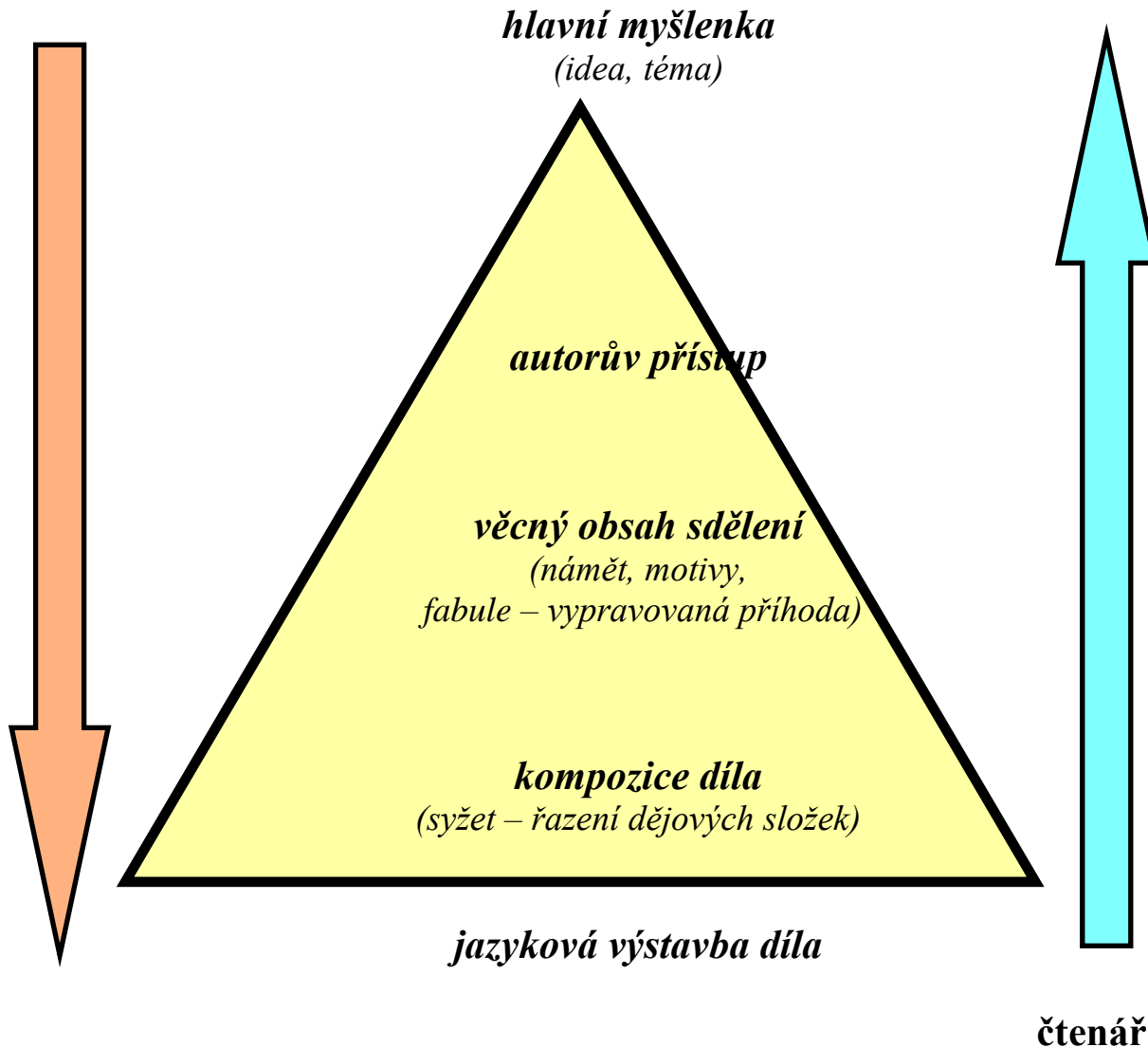
ROZPRACOVANÁ OBECNÁ STRUKTURA K NÁCVIKU ROZBORU JAKÉHOKOLIV TEXTU VE ZVOLENÉ ČÍTANCE ČI JEDNOTLIVÉHO TEXTU

UMĚLECKÝ TEXT

POEZIE	PRÓZA	DRAMA
LYRIKA/EPIKA	LYRIKA/EPIKA	---
VERŠ	---	VERŠOVANÉ/ V PRÓZE
RÝM	---	RÝM/ ---
	<i>(lyrizující próza)</i>	
BÁSEŇ, BÁSNICKÁ SKLADBA, SBÍRKA...	ROMÁN, NOVELA, POVÍDKA...	
BALADA, EPOS, ROMÁN VE VERŠÍCH...	<i>historický/á, dobrodružný/á, detektivní, humorný, sci-fi, fantasy, sportovní, pro mládež, ze současnosti, realistický, protiválečný/á, ekologický/á, filozofický, deníkový...</i>	
LYRICKÝ SUBJEKT/VYPRAVĚČ	VYPRAVĚČ	
	ÚHEL POHLEDU	
KOMPOZICE/VÝSTAVBA/ČLENĚNÍ		
SLOKY	DÍLY/ČÁSTI/KAPITOLY...	DĚJSTVÍ/AKTY/JEDN ÁNÍ
VERŠ (upřesnění)		
RÝM (upřesnění)		
ROZBOR		
TÉMA, MOTIVY	TÉMA, MOTIVY	TÉMA, MOTIVY
---/ČAS, PROSTOR	ČAS, PROSTOR	ČAS, PROSTOR
	ICH/ER FORMA	
---/POSTAVY	POSTAVY	POSTAVY
	ŘEČ VYPRAVĚČE/ŘEČ POSTAV	DIALOG/MONOLOG/ SCÉNICKÉ POZNÁMKY
JAZYK		
SPISOVNÝ/NESPISOVNÝ příklady!	SPISOVNÝ/NESPISOVNÝ	SPISOVNÝ/NESPISOV NÝ
BÁSNICKÉ PROSTŘEDKY – TROPY A FIGURY příklady!	BÁSNICKÉ PROSTŘEDKY – TROPY A FIGURY	BÁSNICKÉ PROSTŘEDKY – TROPY A FIGURY
LITERÁRNĚ HISTORICKÝ KONTEXT		
AUTOR, DOBA, SMĚR, DALŠÍ DÍLA, SOUČASNÍCI, LETOPOČTY, UDÁLOSTI AD.		
ZAJÍMAVOSTI		
ADAPTACE – FILM, TV, DIVADLO, COMICS, POČÍTAČOVÁ HRA...		
Fakultativně - VLASTNÍ ČTENÁŘSKÁ/DIVÁCKÁ ZKUŠENOST (včetně MJ), KULTURNÍ ZÁJMY, RECITACE AD. v souvislosti s dílem, autorem, literárním směrem, obdobím ad.		

STRUKTURA LITERÁRNÍHO DÍLA

autor

ROZBOR LITERÁRNÍHO DÍLA

1. Určíme **druh/žánr** – poezie (verš), próza (souvislý text), drama (dialog)
 2. **Poezie** – určíme, zda je to **lyrika** (bez děje, líčí city, pocity, nálady...), nebo **epika** (má děj), případně **lyricko-epická báseň** (má prvky obojího – např. Máchův Máj...).
- Je – není** psáno ve verších – **VERŠ – RÝM** = zvuková shoda hlásek (jen samohlásky = asonance) nebo slabik na konci verše – rým, **druhy rýmu**:
sdužený – aa bb cc...,	přerývaný – abcb...,
střídavý – ab ab ab...,	tirádový – aaaaaaa...,
obkročný – abba...,	vnitřní – zvuková shoda uvnitř verše (řádků).

RYTMUS – **druhy rytmu**:

- Trochej – ze 2slabičných stop, důraz na 1. slabice
- Daktyl – ze 3slabičných stop, důraz na 1. slabice
- Jamb – ze 2slabičných stop, důraz na 2. slabice

3. Další rozbor u všech žánrů dle tabulky – pokusíme se rozpoznat **IDEU** (základní, hlavní myšlenku díla – např. hrozba fašismu...),
TÉMA – je to, co spisovatel vybral ze skutečného života – např. život ve městě, život na vesnici, historická událost,
MOTIVY – nejmenší tematické stavební celky např. činy, popisy krajiny, jednotlivé příhody.

III. DESET KNIH, KTERÉ MĚNILY SVĚT

Které knihy ovlivňovaly lidstvo v průběhu dějin? Náš **žebříček „TOP 10“** vychází z knižních i internetových zdrojů, je potřeba si ale uvědomit určitou relativnost a subjektivnost, vliv příslušnosti k určitému místnímu a civilizačnímu kontextu (jinak by vypadal žebříček v Asii či Africe...).

1. **Bible** – Starý zákon a Nový zákon (10. stol. př. n. l. – 2. stol. n. l.)
2. **Ilias a Odyssea – Homér (?)** – (8. stol. př. n. l.)
3. **Korán** (7. stol. n. l.)
4. **Vyznání - svatý Augustin** (4. stol. n. l.)
5. **Vyznání - Jean Jacques Rousseau** (18. stol.)
6. **Chaloupka strýčka Toma** – Harriet Elizabeth Beecher-Stoweová (1852)
7. **Komunistický manifest** – Karel Marx (1848)
8. **O původu druhů** – Charles Darwin (1859)
9. **Tak pravil Zarathustra** – Friedrich Nietzsche (1885)
10. **Mein Kampf** – Adolf Hitler (1924)

Na angloamerických serverech najdeme jako dalšího kandidáta na knihu, která hnula světem, i první knižní vydání **Pravidel fotbalu** (1863, The Football Association, Anglie)! Statisticky vzato se citují častěji než všechny uvedené knihy.

Samostatná práce – **Které knihy podle mého názoru dnes ovlivňují svět? (vypracuj souvislý text na čistou zadní stranu)*

Nejprodávanější kniha v dějinách

*Podle Guinnessovy knihy rekordů se stala nejprodávanější knihou v dějinách lidstva **BIBLE**. Od roku 1815 se ji prodalo více než 2,5 miliardy kusů. Byla přeložena do více než 2000 jazyků a dialektů. V současnosti se její roční prodejnost pohybuje kolem 430 miliónů kusů. V počtu vytištěných kusů jí „konkuruje“ (ale hodně vzdáleně) katalog nábytkářského gigantu IKEA, kterých už bylo vytištěno více než 150 miliónů kusů.*

IV. LITERATURA PRO DĚTI A MLÁDEŽ

Definice – literatura určená dětem a mládeži, případně díla původně určená dospělým, která jsou ve větší míře čtená mladými lidmi.

Historie – odděleně se tato literatura rozvíjí až od pol. 17. stol. – celkové postavení dítěte ve společnosti bylo jiné – neplnohodnotné, dětství bylo krátké – práce, časné sňatky, negramotnost ... (jediné knihy - Bible, modlitební knížky, později učebnice – slabikáře a čítanky...).

Jan Ámos Komenský – 1. obrázková kniha – *Orbis pictus – Svět v obrazech* 1658, 1774 – **Marie Terezie** zavedla *Všeobecný školní řád*, povinnou školní docházku – to způsobilo rozšiřování tzv. školské literatury (**František Jan Tomsa**, **František Doucha**...).

Václav Matěj Kramerius – nakladatelská a spisovatelská činnost – *Zrcadlo šlechtnosti pro mládež českou*, vydával cizí dobrodružné příběhy...

Magdalena Dobromila Rettigová, **Marie Antonie (Josefa Pedálová)** – sentimentální mravoučné příběhy.

Ústní lidová slovesnost – pohádky, hádanky, rozpočítávadla... (sběratelé – K. J. Erben, B. Němcová...).

2. pol. 19. stol. – **Josef Václav Sládek**, **Karel Václav Rais**, **Alois Jirásek**, **Josef Kožíšek**...

Vliv světové literatury – **V. Hugo**, **Ch. Dickens**, **Ch. Bronteová**, **J. Verne**, **E. A. Poe**...

Jan Karafiát – *Broučci* – evangel. farář – vykreslení dětského života – svatojánské mušky – radosti, strasti, tragédie, morálka...

20. stol. – **Jindřich Šimon Baar** – *Hanyžka a Martínek*,

Franta Župan – *Pepánek nezdara*,

Marie Majerová – *Robinsonka*, *Nespokojený králíček*,

Josef Věromír Pleva – *Malý Bobeš*,

Felix Háj (Marie Wagnerová) – *Kája Mařík*,

Eduard Štorch – *Lovci mamutů*, *Hrdina Nik*, *Bronzový poklad* (dobrodružství z dávné historie),

Rudolf Těsnohlídek – *Liška Bystrouška* (příroda),

Jaroslav Foglar – příběhy *Rychlých šípů*...,

Karel Čapek – *Devatero pohádek*..., *Dášeňka*,

Josef Čapek – *Povídání o pejskovi a kočičce*,

Eduard Bass – *Klapzubova jedenáctka*,

Ondřej Sekora – *Ferda mravenec*,

Josef Lada – *O Mikešovi*,

Současnost – **Radek John** – *Memento*, *Džínový svět*,

Petr Šabach – *Jak potopit Austrálii* (Šakalí léta), *Hovno hoří* (Pelíšky), *Opilé banány* (Pupendo)... *Občanský průkaz*

Iva Hercíková – *Pět holek na krku*, *Jsem nebe*... (pro dívky),

Irena Dousková – *Hrdý Budžes*, *Oněgin byl Rusák*...

Iva Procházková – *Únos domů*, *Myši patří do nebe*, *Nazí*...

V. SPORTOVNÍ TEMATIKA V LITERATUŘE

Sport a společnost - pozornost společnosti odjakživa přitahovaly především velké sportovní události – od antiky – 1. olympijské hry – 776 př. n. l. – 393 n. l. , pořádala je města starověkého Řecka – název podle sídla Olympia na Peloponésu, konaly se jednou za 4 roky k počtě boha Dia, kromě období válek. 1892 – dal francouzský pedagog a historik baron **Pierre de Coubertin** podnět k obnovení OH – 1894 v Paříži přijat (P. de C. se stal 1. předsedou MOV) a od roku 1896 (Athény) se opět konají každé 4 roky kromě svět. válek – 1916, 1940, 1944, od roku 1992 (naposled společně) jsou letní a zimní odděleny LOH 2004, ZOH 2006...

*Vlajka OH – 5 propojených kruhů – možná symbol světadílů – nepotvrzeno – *nakresli a popiš barvy:*

Fotbalová horečka 30. let – od r. 1925 – fotbalová liga, od r. 1933 - 34 – jednotný systém soutěží – dva hlavní rivalové – SK Slavia (1893) a Sparta AC (1893 pův. Athletic Club Královské Vinohrady), Viktoria Žižkov ad.

Okouzlení fotbalem:

autoři – **Eduard Bass** – 1888 – 1946 – prozaik, kritik, žurnalista – *Klapzubova jedenáctka*.

Karel Poláček – 1892 – 1944 – humorista, satirik – *Muži v ofsajdu* – fanoušci Viktorie Žižkov – židovský obchodník Načeradec, otec a syn Habáskovi.

Druhá pol. 20. stol. –

Ota Pavel - (vlastním jménem Popper) se narodil 2. 7. 1930 v Praze jako třetí, nejmladší syn obchodního cestujícího Leo Poppera. Manželství rodičů bylo podle tehdejších měřítek smíšené, tatínek Leo byl Žid, maminka Hermína Češka – křesťanka. Jméno Pavel si Ota nevybral jako umělecký pseudonym, ale celá rodina si ho zvolila po válce, zřejmě i z obav z dalšího pronásledování Židů (píše o tom v povídce Králíci s moudrýma očima). Tatínek ovlivnil Otu svým vztahem k přírodě, k rybaření, ke sportu i k rodné zemi... Pavlovy nejkrásnější zážitky z dětství jsou spjaty s pobyty v Buštěhradě na Kladensku, v krivoklátských lesích, kolem Berounky. Těmto místům také zasvětil své povídky autobiografického charakteru. Jeho rodiče spolu s oběma bratry Hugem a Jirkou, se stali hlavními postavami těchto povídek. Šťastné, romantické dětství Oty Pavla skončilo s příchodem okupace. Židovská rodina se uchýlila do Buštěhradu. Hugo a Jiří byli posláni s prvními transporty do Mauthausenu. Brzy po nich dostal bílou obálku i tatínek. Jen díky šťastné náhodě ušel transportu malý Ota (nebyl zapsán u židovské obce, ale v křesťanské matrice). Zůstal sám s maminkou v Buštěhradu, ve 13 letech začal pracovat jako horník na dole Prago v Dubí u Kladna. Byl nepřímým svědkem tragédie blízkých Lidic, z Buštěhradu bylo vidět Lidice hořet, byl slyšet křik lidí, ve škole najednou Otovi chyběl spolužák. Po válce se tatínek, Hugo i Jiří vrátili, přežili koncentráky. Po válce absolvoval Ota dvouletou obchodní a jazykovou školu v Praze, ale v zaměstnání svého tatínka nenásledoval. Krátce trénoval hokejovou mládež ve Spartě Praha. Roku 1949 nastoupil do sportovní redakce Československého rozhlasu. V letech 1951–53 musel rozhlas vyměnit za základní vojenskou službu. Po vojně zůstal v Čs. rozhlasu ještě tři roky, roku 1956 odtud odešel jako zralý a uznávaný reportér. Od roku 1956 působil v redakci časopisu Stadion a pak v Československém vojáku. Roku 1960 odmaturoval na střední škole pro pracující. Roku 1962 doprovázel fotbalisty pražské Dukly na zájezdu do USA. Své zážitky a postřehy z této cesty vylíčil v první knize, která mu vyšla roku 1964, *Dukla mezi mrakodrapy*.

Navštívil také Sovětský svaz, Francii, Jugoslávii, Švýcarsko, Rakousko a další země. Roku 1964, na zimních olympijských hrách v Innsbrucku (Rakousko), u něho tragickým záchvatem propukla nemoc, kterou psychiatři nazvali maniodepresivní psychóza, žádná léčba však nezabírala, pouze utlumovala. Ve svých 36 letech – roku 1966 – odešel Ota Pavel do invalidního důchodu.

To měl za sebou dvě knihy – *Duklu mezi mrakodrapy* (1964) a *Plnou bednu šampaňského*, která vyšla až roku 1967. Tato kniha je svědectvím o vynikajících sportovcích generace kolem II. SV (fotbal. reprezentant František Kloz, Alois Hudec – mistr světa v nářadovém tělocviku, Emil Zátopek a další.). Kniha vydává mimoděk svědectví také o skromných podmínkách, za jakých tito sportovci dosáhli svých výsledků. Z 12 povídek je asi nejsmutnější a nejkrásnější Poslední zápas Františka Kloze. Roku 1971 vyšla kniha *Pohár od Pánaboha*, která je považována za přechod od reportáže k povídce, Ota Pavel se tu vypracovává k pravdivému přirozenému dialogu a k intimnějším tématům. Jeho choroba ho nevedla k zatrpklosti, ale k mnohem větší chápavosti vůči člověku. V roce 1972 mu vyšla čtvrtá knížka povídek se sportovní tematikou *Syn celerového krále*, chtěl se jí rozloučit se sportem a sportovci, ale porušil to ještě o rok později *Pohádkou o Raškovi* (čsl. reprezentant ve skocích na lyžích).

Mezitím mu v roce 1971 vyšly autobiografické povídky *Smrt krásných srnců* (které známe i z filmové podoby). Věnoval ji „Mamince, která měla za muže mého tatínka“. Vypráví osudy tatínka LP, obchodního cestujícího s ledničkami a vysavači švédské firmy Elektrolux. Povídky vzbuzují úsměv, radost i smutek. Najdeme tu příběhy odehrávající se před válkou (Nejdražší ve střední Evropě, Ve službách Švédska), za války (Smrt krásných srnců, Kapři pro wehrmacht), i po válce (Králíci s moudrýma očima...).

Ze všech povídek číší Otův vztah k přírodě, která je tu jakousi vyšší spravedlností a prokazuje člověku přízeň i za nejtěžších časů. Kromě rodičů a bratrů je hlavní postavou i strejda Prošek od přívozu v Luhu pod Branovem a pes Holan.

Druhá autobiografická kniha povídek vyšla až rok po Otově smrti roku 1974 *Jak jsem potkal ryby*. Je rozdělena do tří částí – *Dětství, Odvážný mladý muž a Návraty*. Píše zde otevřeně o své nemoci a předjímá svůj blízký tragický osud. Epilog je až otřesnou výpovědí o počátcích jeho nemoci a současně vyznáním lásky k životu, k lidem, ke všem potokům, řekám, rybníkům a přehradám...

(text)

Ota Pavel zemřel náhle na srdeční infarkt 31.3. 1973, je pochován na židovském hřbitově v Praze Strašnicích vedle svého otce, jeho dva bratři dosud žijí, jeho 40letý syn bohužel bojuje se stejnou chorobou jako otec...

Ota Pavel chtěl napsat ještě další knihy např. *Fialového poustevníka*, kterého známe už jen jako název výboru jeho povídek. Jeho knížky ale vycházejí stále a jsou čtené s láskou. ČT také často reprizuje oba filmy na motivy jeho povídek Zlatí úhoři a Smrt krásných srnců.

VI. LITERATURA SCI-FI

Definice – sci-fi – science fiction - druh fantastické literatury tematicky čerpající z poznatků moderní vědy a techniky.

Rozvoj - po II. svět. válce – ale kořeny už ve starověku – např. báje *Daidalos a Ikaros*, navazuje na utopickou literaturu (Bacon – *Nová Atlantis* ...), podivuhodné cesty (Swift – *Gulliverovy cesty*...) ...

Zakladatel – Jules Verne – 1828–1905 – obrovský vědecký a technický pokrok - zamyšlení, zda to vše přináší lidem vždy štěstí, zda lze pokrok zneužít ... *Dvacet tisíc mil pod mořem, Tajuplný ostrov, Ocelové město, Vynález zkázy* ...

Herbert Georg Wells – 1866–1946 – *Stroj času, Válka světů, První lidé na Měsíci*...

Česká sci-fi – Karel Čapek - R. U. R., *Válka s mloky, Továrna na Absolutno, Krakatit*

Jan Weiss – *Dům o tisíci patrech, Družice a hvězdoplavci*...

J. M. Troska – *Paprsky života a smrti, Vládce mořských hlubin, Kapitán Nemo, Zápas s nebem*...

František Běhounek – *Akce L, Robinsoni vesmíru*...

II. pol. 20. stol. – Josef Nesvadba – povídky - *Tarzanova smrt, Einsteinův mozek, Tajná zpráva z Prahy*

Vladimír Páral – *Romeo a Julie 2300, Válka s mnohozvířetem*

Ondřej Neff – *Vejsce naruby*...

Další autoři – L. Souček, Z. Volný, L. Freiová, L. Szalai...

(text)

Znamé sborníky – *Návrat na planetu Zemi, Stalo se zítra, Vesmír je báječné místo pro život, Pozemšťané a mimozemšťané, Experiment pro třetí planetu, Pandořina skříňka* ...

Světová sci-fi – A. C. Clark – 2001: *Vesmírná odysea* (film), J. Wyndham – *Den trifidů*,

R. Bradbury – *451 Fahrenheita, Marťanská kronika, S.Lem* – *Astronauti, Kyberliáda, Futurologický kongres*...,

R. Merle – *Až delfín promluví, Malevil*..., P. Boule – *Planeta opic, A. Huxley* – *Konec civilizace*...,

B. Vian – *Pěna dní, Červená tráva, K. Vonnegut, jr.* – *Mechanické piano*...

Mezi sci-fi a literaturou faktu – E. von Daniken – *Všichni jsme děti bohů*...,

A. Hailley – *Letiště, Hotel, Kola, Konečná diagnóza*...

Dnes velmi populární žánr fantasy – vytváří obraz skutečnosti ze smyšlených prvků, které nevycházejí z běžné skutečnosti, ani z obecně platného pojetí světa, vychází z mýtů a pohádek.

Tolkien – *Hobit, Pán prstenů*..., J. K. Rowlingová – *Harry Potter*..., T. Prachett – *Báječná zeměplocha*...

VII. FILMOVÁ A TV TVORBA

Film – audiovizuální prostředek

Historie – Josef Maxmilián Petzval (19. st. - snímací optika, objektiv), Jan Evangelista Purkyně.

1. film. projekce – 1896 v K. Varech.

1. stálé kino – 1907 – Viktor Ponrepo Praha, větší snímky – od 1910 – J. Kvapil, K. Lamač...

Meziválečné období – J. Honzl (V+W), E. F. Burian, V. Vančura...

Za války a po válce – M. Frič, O. Vávra (K Krakatit, Jan Hus, Jan Žižka...), K. Steklý (Dobry voják Švejk, Poslušně hlásím...)

60. léta – nová vlna čsl. kinematografie – M. Forman (Černý Petr, Lásky jedné plavovlásky, Hoří, má panenko...), V. Chytilová (Sedmikrásky, Hra o jablko...), J. Menzel (Ostre sledované vlaky, Skřivánci na niti...)

K. Kachyňa, O. Lipský, Z. Podskalský, J. Jakubisko, J. Herz...

Současnost – J. Hřebejk, F. Renč, J. Svěrák, B. Sláma, M. Ondříček, P. Zelenka... (ukázky)

TELEVIZE – u nás od roku 1953

*publicistika – ...

*sportovní přenosy - ...

*dramatická tvorba – TV filmy a inscenace – ...

*tv seriály – ...

tvorba pro děti a mládež – Večerníček – od roku 1965 ... *oblíbený - ...

Filmové a TV festivaly a ceny

Oscar - Obchod na korse (Kadár/Klos), Ostře sledované vlaky (J. Menzel), Kolja (J. Svěrák)

K. Vary, Zlatá Praha, Zlín...

(ukázky)

Svět – bratři Lumièrové, Edison, Hollywood, Chaplin, Lloyd, Laurel a Hardy, Ejzenštejn; 1928 zvuk, Oscar; Disney, Fellini, Antonioni, Bergmann, Hitchcock, Kurosawa, Forman, Stone, Kubrick, Lucas, Spielberg, Polanski...

(ukázky)

**Uved' své vlastní oblíbené filmy a režiséry – 3 české, 3 světové:*

VIII. DENÍK JAKO LITERÁRNÍ DÍLO

Deník – chronologicky řazené záznamy většinou autobiografického obsahu.

Druhy – *d. autentický* – bezprostřední, spontánní záznam nálad, pocitů, myšlenek a zážitků autora – soukromý (i když později třeba vydaný – *Deník Anne Frankové, Deník mého bratra – Petr Ginz*);

d. jako dílo určené čtenářům – **M. Viewegh** – *Báječný rok* (deník 2005);

d. fiktivní – lit.dílo s fiktivním hrdinou psané formou deník.záznamů – **C. D. Payne** – *Deník Nicka Twispa*;

S. Townsendová – *Tajný deník Adriana Molea*;

H. Fieldingová – *Deník Bridget Jonesové*;

anonym *Deník Ostravaka*;

I. Obermannová – *Deník šílené manželky, Deník šílené milenky*;

Nick Hornby – *Fotbalová horečka - Svět je fotbalový míč*,

14. 9. 1968 Arsenal – Stoke – 11. 1. 1992 – Arsenal – Aston Villa,

Anglie, generační výpověď – od 11 do 35 let, data = fotbalové zápasy anglické 1. ligy.

IX. COMICS

- populární literatura, uspokojuje touhu po hře a zábavě, rychlé, nenáročné...

Comics = *comic strips* – pás komických obrázků, spojení literárního slova a výtvarného obrazu.

Rysy – akčnost, montáž, střih, dialog, vizuálnost, seriálovost, dramatickosti.

Výskyt – časopisy, samostatné sešity, noviny.

Comics journal – více příběhů – Čtyřlístek..., Comics book – jeden hrdina – Rychlé Šípy...

Děj – tzv. aktuální přítomnost.

Slovní zásoba – jednoduchá, citově zabarvená.

Historie – vznikl na poč. 20.st. v souvislosti s němým filmem (text, bubliny).

Druhy – *c. humorné* – Zelený Raul...

c. dobrodružné – Tarzan, Rychlé šípy...

c. historické – Asterix, Golem...

c. detektivní – Otazníky detektiva Štiky...

c. "supermanské" – Superman, Batman, Spiderman...

c. sci-fi – Dobrodružství na planetě snů...

**Oblíbený comics* -

(ukázky)

COMICS CODE – kodex comicsu

1. Hrdinové nesmějí porušovat morální zákony, ani když jde o dobrou věc.
2. Příběh nesmí obsahovat podněty k zločinnosti.
3. Zločin se nevyplácí. Každý zločin musí být potrestán.
4. Vyhýbejte se dráždivým kresbám.
5. Nezesměšňujte úřady a veřejné úředníky.
6. Hrdinové nemají být bezprostřední příčinou smrti zločinců.
7. Vyhýbejte se scénám mučení.
8. Nepoužívejte hrůzostrašné scény a zohavení.
9. Vyhýbejte se líčení hrdiny jako supermana - poloboha.
10. Vyhýbejte se braní jména Božího nadarmo a klení.

X. PÍSEMNICTVÍ NEJSTARŠÍCH NÁRODŮ

Rozvoj civilizace v Mezopotámii, Indii, Číně a Egyptě přinesl také rozvoj literární tvorby cca od 4. tisíciletí př.n.l.

A) Literatura Předního východu

1. Sumerská literatura (Mezopotámie) – vznik literatury byl podmíněn existencí písma.

Sumerové jsou považováni za tvůrce nejstaršího tzv. *klínového písma*, měli bohatou mytologii (vznikaly *mýty* – osudy bohů, stvoření světa a člověka, *hymny* – oslavné básně), tyto příběhy např. o stvoření člověka, o potopě, o rajské zahradě se staly později součástí Bible.

Vrcholné dílo tohoto období – *Epos o Gilgamešovi* 2. tis.př.n.l. (epos = rozsáhlá epická báseň oslavující např. hrdinské činy panovníků), vypráví o sumerském vládcovi města Uruku, který je ze dvou třetin bůh a z jedné třetiny člověk, touží po nesmrtelnosti a hledá tajemství věčného života.

S polodivokým člověkem Enkiduem vykoná mnoho hrdinských činů, po smrti Enkidua a dlouhém hledání Gilgameš zjistí, že jeho největším nesmrtelným dílem jsou hradby chránící město. Otázky života a smrti, nesmrtelnosti atd. jsou aktuální dodnes. Součástí eposu je i příběh o potopě. **(text)**

Vznikaly i písemnosti praktické povahy – např. právníkové – *Chammurapiho zákoník* - 2. tis.př.n.l. – první právníkové spisy, které nechal vytesat do kamenné stély král Chammurapi, obsahuje základní předpisy hospodářského a společenského života („oko za oko, zub za zub“). **(text)**

2. Staroegyptská literatura – dochovaly se pouze zlomky, hlavně z vědeckých oborů a náboženství – *Kniha mrtvých*, *hymny o bohu Ré*, *životopis Egyptana Sinuheta* (Fin Mika Waltari - 1946 román Egyptan Sinuhet). **(text)**

3. Hebrejská literatura – území Palestiny 12. – 2. stol. př.n.l. – nejdůležitější památka *Bible* (*Písmo svaté*) – *Starý zákon* – *TaNach* – psaný hebrejštinou a aramejštinou. Obsah - *Tóra*, neboli *Pentateuch*, neboli Pět knih Mojžíšových o stvoření světa a člověka, (*Genesis* – Stvoření, *Exodus* – Odchod z Egypta, *Leviticus* – Kněžská kniha, *Numeri* – Výčty bojovníků, velitelů, kořistí, obětí atd., *Deuteronomium* – Opakování zákona – Desatero), *Knihy soudců* a *Knihy královské*, *Knihy prorocké* (z dějin Izraele), *Žalmy*, *Jób* a *Příslaví*... dále např. Šalamounova Píseň písní. (Starý zákon se stal první částí Bible, Nový zákon, psaný řecky, vznikl až ve 2.stol. n.l. a je nejstarší památkou křesťanské literatury. Obsahuje hlavně 4 *evangelia* o životě Krista (Matouš, Marek, Lukáš, Jan), *Epištoly* (dopisy) a *Apokalypsu* (vize konce světa a posledního soudu – Zjevení sv. Jana). **(text)**

Druhým základním dílem Judaismu je *Talmud* - 3. – 5. stol. n.l. (tzv. učení – výklady a poučné příklady, hygienické normy, zásady košer života; dvě části – *Mišna* a *Gemara* – citáty „Kdo zachrání jeden život, zachrání celý svět.“, „Kdo neodporuje zlu, stává se za něj osobně odpovědným.“).

4. Klasické literatury Orientu – Perská literatura – např. *Avesta* (soubor rituálních písní kazatele a myslitele Zarathustry).

Indická literatura – posvátné knihy – *védy* psané sanskrtem (*bráhmany* – o smyslu obětí a obřadů, *upanišády* – úvahy o lidském životě), *eposy* – *Máhábhárata* (hrdinský epos, 100 000 dvojverší, sanskrtem psaný epický příběh o bratrovražedném boji, do něj je vložena Bhágávadgíta – posvátná báseň hinduismu) a např. *Kámásútra* (umění milovat).

Čínská literatura - např. *Konfuciova Kniha písní a Kniha o cestě tao* (cesta morálního jednání člověka) připisovaná filozofovi Lao-c', díla básníků – Li-Po a Tu-Fu.

Arabská literatura – 7. stol. n.l. – vznik islámu – základní text *Korán* (zjevení proroka Muhammada - Mohameda, kodex muslimského života, základy islámského práva). Lidová vyprávění o princezně Šeherezádě – *Pohádky tisíce a jedné noci* – Alf lajla va lajla – po staletí se do nich přidávaly další a další pohádky, bajky, anekdoty (Šeherezáda – Šahrazád, námořník Sindibád...), v Evropě známé od 18.stol.

B) Antická literatura

Antická literatura zahrnuje řeckou a římskou literaturu.

Od 2.tis.př.n.l. osídlovaly jih Balkánského poloostrova řecké kmeny a postupně přebíraly lit. a kultur. znalosti starověkých národů Evropy, Asie i Afriky.

Písmo si vytvořili na základě fénického.

ŘECKÁ LITERATURA

1. období archaické (8.–6. st. př. n. l.)

2. období atické (5.–4. st. př. n. l.)

3. období helénistické (4.–1. st. př. n. l.)

1. Archaické období

Dva nejstarší dochované eposy – *Ílias* a *Odyseea*, za autora je považován slepý básník **Homér**, vznikly údajně v 8.st.př.n.l., zachycují skutečné i mýtické události Trojské války.

Ílias – „epos války“ – zachycuje posledních 51 dnů Trojské války. Tu vyvolal únos manželky spartského krále Meneláa – krásné Heleny, kterou unesl Paris. Meneláos s bratrem Agamemnónem vyrazili dobýt Troju. Další postavou je spartský bojovník Achilleus a bohyně Afrodita, která zachrání P. život. V eposu vystupují lidé i bohové, má 16 000 veršů psaných hexametrem.

(text)

Odyseea – „epos míru“ – líčí 41 dní z desetiletého bloudění krále Odyseea a jeho návrat na rodnou Ithaku. O. potkává na své cestě mýtické postavy, např.obry Kyklópy, oslepi jednookého obra Polyféma, utká se s lidožrouty Laistrygony a u čarodějnice Kirké je proměněn ve vepře. Odolá zrádnému zpěvu Sirén. Po návratu na Ithaku se převleče za žebráka a sleduje námluvy své manželky Pénélopé, která dlouho odolávala tlaku na nový sňatek a čekala na O., ten za pomoci svého syna Telemacha a bohyně Athény získá svou ženu zpět.

Odyseea má 24 zpěvů psaných hexametrem. Odysseus je symbolem mravní odpovědnosti člověka.

(text)

Rysy homérských eposů – lidé a bohové tvoří jednotu, bohové na rozdíl od lidí nepocítí'ují strach z konečnosti života, z bolesti. Nejvyšším bohem je Zeus, jeho manželkou je Héra, vládnou na posvátné hoře Olymp.

Další literární druhy – lyrika i epika, např. lyrika – byla původně zpívaná, doprovázená lyrou – středisko – ostrov Lesbos – **sólová lyrika** - autoři **Alkaios** a **Sapfó** (Modlitba k Afroditě).

(text)

Dvorská lyrika – **Anakreón** – báseň Anakreonteia.

Sborová lyrika – píseň doprovází hudební nástroj a tanec – **Pindaros**.

Epika – zakladatel bajek – **Aisópos** (Ezop), na něj později navázali Rus Krylov, Francouz La Fontaine ad.

Bajka je krátký příběh většinou ze života zvířat, kterým jsou přisuzovány lidské vlastnosti (personifikace), na konci je mravní ponaučení.

(text)

2. Atické období

Rozvíjí se *klasické antické drama* – z obřadních her věnovaných kultu boha Dionýsa, hlavní žánry tragédie a komedie. Hrál se pod athénskou Akropolí pro všechny vrstvy obyvatelstva. Náměty z mytologie i ze všedního života. Velkou roli hrála morálka.

Tragédie – divadelní hra vážného obsahu, silný dramatický konflikt se zlem vnějším i vnitřním....

Vrcholná díla – tři dramatici – *Aischylós, Sofoklés a Euripidés*.

Aischylos – zakladatel antické tragédie a dialogu mezi herci, dílo – *Peršané, Oresteia* – trilogie – děj se odehrává po Troj.válce, král Agamemnón je zavražděn manželkou, v 2.části se vrací jeho syn Orestes a zabije matku i s milencem, zešílí z toho a utíká, pak žádá o pomoc bohyni Athénu, boží soud ho osvobozuje. (text)

Sofoklés – zpracovává stejné téma v tragédii *Elektra* (Orestova sestra), další hry – *Antigona, Král Oidipús* – řeší problém, kdy se hrdina proviní, aniž by o svém činu věděl a mohl mu zabránit – podle věštby měl O. zabít otce a matku si vzít za manželku, proto ho chtějí usmrtit, zachrání ho ale pastýř a nechá ho vyrůst v Korintu, dospělý O. odchází, aby zabránil naplnění věštby, neboť považuje Korint za své pravé rodiště, po cestě zabije muže, o němž neví, že je jeho otcem a ožení se se svou matkou. Na Théby přichází mor jako znamení, že je nutno vypátrat vraha krále, když se ukáže, kdo je O., jeho matka spáchá sebevraždu, O. sám sebe oslepí a odchází. Sofokles vyzdvihl sílu osudu, zodpovědnosti a morálky. (text)

Euripidés – zastávce athénské demokracie, vykresluje citový život člověka, zabývá se postavením žen ve společnosti – *Elektra* (opět téma Orestovy pomsty), *Trójanky* (hrůzný obraz válečného utrpení žen a dětí), *Médeia* – téma zrazené lásky – Médea zachránila Iásona – argonautského vůdce a pomohla mu získat zlaté rouno, kvůli lásce zradila svou vlast i rodinu. Iáson se ale zamiluje do jiné a Médeu vyhání. Zoufalá Médea zabije Iásonovu milenkou i své dvě děti, bohové ji však sprostí viny, neboť Iáson její velkou obětavou lásku zradil z pouhé bezcitnosti, zisťnosti a nevděčnosti. (text)

Komedie - vzniká později – má komický obsah, smírné rozuzlení.

Aristofanés – poukazoval na úpadek athénské demokracie, sociální nespravedlnost, hrabivost – *Mír, Lýsistraté* (dívčí válka), *Žáby* (Žabomyší válka).

Filozofická literatura – *Sokrates, Platón, Aristoteles*.

Dějepisectví – „otec dějepisu“ *Hérodotos, Thúkýdidés*.

3. Helénistické období

Vzniká *idyla* – krátká báseň s přírodními náměty – tzv. bukolická poezie -zobrazuje život pastýřů a venkovanů - zakladatel *Théokritos*.

Časoměrný verš – normované uspořádání krátkých a dlouhých slabik, uplatňuje se v jazycích s melodickým přízvukem (stará řečtina) – *hexamet* = šestiměr = verš skládající se z 6 metrických jednotek.

ŘÍMSKÁ LITERATURA

1. období archaické – 3. - 1.st.př.n.l. – *Plautus* – nová komedie – lidové prostředí, rodinné historky... , zesměšňuje lid. hloupost, lakotu, chlubitost, využívá záměny osob, hovorový jazyk, hry jsou určeny nejširší veřejnosti – *Lišák Pseudolus, Chlubný voják, Komedie o hrnci* (později inspirace Molièrova Lakomce).

Publius Terentius Afer

2. období klasické - „zlatý věk římské literatury“ – 1.st.př.n.l. – poč. n. l. – *Cicero* – řečník, psal soudní a politické řeči, filipiky, teorie řečnictví.

Catullus – lyrika věnovaná dívce Lesbii, *Odi et amo* (Nenávidím a miluji).

Caesar – státník, vojevůdce, historik – *Zápisky o válce galské*.

Publius Vergilius Maro – *Zpěvy pastýřské (Bukolika), Zpěvy rolnické*

(*Georgika, Aeneis* – epos inspirovaný homéřskými eposy, opět trojský hrdina Aeneas, zde jako předek římských císařů).

Ekloga – kratší báseň, náměty z pastýřského života, psaná většinou formou dialogu.

Publius Ovidius Naso – milostná poezie – *Lásky, Listy Heroin* (fiktivní milostné dopisy), *Umění milovat* (Rady mužům, Rady dívkám), *Proměny* (Metamorfózy – např. báje Daidalos a Ikaros), *Žalozpěvy* – elegie – smutek a stesk z vyhnanství. (text)

2. období postklasické - 1.-6. st. n. l.

Období Nerova despotismu, jeho vychovatelem byl **Seneca** - filozof, dramatik, prozaik – *O duševním klidu, O laskavosti*, byl představitelem tzv. stoicismu, který z jednoty přírody, ducha i zákona vyvozoval etický ideál mudrce oproštěného od vášní. (text)

Na přelomu antiky a začínajícího středověku vzniká tzv. **patristika** = myšlení a teologie tzv. *církevních otců* - např. **Svatý Augustin** – křesťanský teolog, filozof, církevní otec, biskup - *O Boží obci*.

XI. ČESKÁ A EVROPSKÁ STŘEDOVĚKÁ LITERATURA

Středověk – období od 5. do 15. stol., od rozpadu západoroňské říše (476) do objevení Ameriky (1492).

Duchovní život v Evropě ovlivňovalo křesťanství (např. dílo tzv. církevních otců – *sv. Augustina a Tomáše Akvinského* – tj. *patristika*, z lat. pater - otec), nejdůležitější knihou tedy byla stále Bible.

Hlavní památky – sborník legend *Legenda aurea* (Zlatá legenda) – od ital. mnicha **Jakuba de Voraginea** (legenda = vyprávění o životě světců).

Chansons de geste (fr. písně o činech) – např. o králi Karlu Velikém, zpívaly se např. před křížovými výpravami.

Německo – *Píseň o Nibelunzích, Alexandreida*, Rusko – *Slovo o pluku Igorově*, Francie – *Píseň o Rolandovi*, Španělsko – *Píseň o Cidovi, Tristan a Isolda...* (text)

Staly se podkladem pro tzv. kurtoazní lyriku (fr. courtois = zdvořilý, dvorný), tvořili a zpívali ji francouzští trubadúři a němečtí minesengři na královských dvorech, na ně pak navazovaly rytířské romány.

STAROSLOVĚNSKÉ A LATINSKÉ PÍSEMNICTVÍ V ČECHÁCH

Staroslověnské památky - r. 863 přišli na pozvání knížete Rastislava dva slovanští věrozvěsti **Konstantin (Cyril)** a **Metoděj**, vytvořili slovanský jazyk pro bohoslužbu – staroslověňštinu a písmo *hlaholici* (cyrilice se stala základem azbuky). Napsali veršovanou předmluvu k evangeliu – *Proglas*. O nich vznikly tzv. *Panonské legendy* a později další - *Život Konstantinův* a *Život Metodějův*. (text)
Další legendy – *Legenda o sv. Václavu, Legenda o sv. Ludmile*.

Latinské památky – *Kristiánova legenda* – opět o životě a utrpení sv. Václava a sv. Ludmily.

Kosmova Kronika česká – *Chronica Boemorum* – první česká kronika, ale psaná latinsky – Kosmas byl děkan svatovítské kapituly, líčí české dějiny od pravěku až do své smrti – 1125, vychází z 3 zdrojů – vlastní zážitky, bájná vyprávění (pověsti) a výpovědi očitých svědků. Obsahuje i pověst o Libušíně soudu. (text)

POČÁTKY ČESKY PSANÉ LITERATURY - 13. - 14. st.

Nejstarší doklady češtiny – *bohemika* (česká místní jména v lat. textech) a *glosy* (české poznámky na okrajích latinských textů), nejstarší napsaná česká věta je z poč. 13. stol. v lat. psané zakládací listině litoměřické kapituly – „Pavel dal jest Ploskovicím zemu, Vlach dal jest zemu Bogu i svatému Štěpánu se dvěma dušníkomá, Bogučēja a Sedlatu.“

Nejstarší české písně – *Hospodine, pomiluj ny, Svätý Václave*. (text)

Rytířská epika – vychází z cizích vzorů – *Alexandreis* – veršovaný epos o Alexandru Velikém a jeho učiteli Aristotelovi.

Dalimilova kronika – nejstarší česká verš. skladba – autor je neznámý, v roce 2005 byl objeven a zakoupen ve Francii lat. překlad. (text)

České legendy – *Legenda o sv. Kateřině* a *Legenda o sv. Prokopu*.

Městská literatura, satira (kritika, humor, výsměch) – *Píseň veselé chudiny, Podkoní a žák*, satiry *Hradeckého rukopisu* (Desatero, Satiry o řemeslnících a konšelích, Nová rada – autor **Smil Flaška z Pardubic**). (text)

Vznik dramatu – navázal na liturgické hry – náboženské obřady - *Hra tří Marií, Masticár* (stejně téma – tři Marie jdou ke Kristovu hrobu, aby pomazaly jeho tělo mastmi), *Hra veselé Magdalény*.

(text)

Literatura doby husitské – demokratizace – zlidovění, zpřístupnění Bible široké veřejnosti.

Husovi předchůdci – *Jan Milič z Kroměříže, Tomáš Štítný ze Štítného, Matěj z Janova*.

Jan Hus – (asi 1371 – 6.7.1415) – kazatel v Betlémské kapli, rektor Karlovy univerzity, ovlivněn angl. kazatelem Johnem Wycliffem, kritizoval církev, že se vzdálila křesťan. ideálům – jako kacíř odsouzen církevním koncilem a upálen v Kostnici na břehu Bodamského jezera.

Dílo – *De Ecclesia – O církvi*, *Knížky o svatokupectví* – kritika hromadění majetku, prodávání odpustků..., *O šesti bludiech*, *Postila* – soubor kázání, *Dcerka* – výchova dívek, *Výklad viery, desatera a páteře* – Bůh, Desatero a Otčenáš, *De orthographia bohemica* – O českém pravopisu – zjednodušení pravopisu, odstranění sprežek – zavedení nabodenička dlouhého – čárky, háčky a krátkého – tečky (ss = š apod.). (text)

Další žánry - *homiletika* – přesvědčování, rozmluvy; *alegorie* – např. *Hádání pravdy a lži*.

Husitské písně – *Ktož jsú boží bojovníci, Povstaň, povstaň, veliké město pražské – Jistebnický kancionál* (zpěvník). (text)

Petr Chelčický – *O boji duchovním, Postila, Siet' viery pravé, O trojím lidu*, psal hlavně traktáty – učená pojednání o nábož. otázkách, zevrubné, důkladné.

XII. RENESANCE A HUMANISMUS V ČESKÉ A EVROPSKÉ LITERAURE

Renesance – z fr. renaissance = znovuzrození, obrození – myšlenkový a umělecký směr – 14.-16.stol., snaha o obrození společnosti, vzkříšení antických ideálů, důraz na poznání, vzdělání, věda x náboženství, prosazování práva na svobodu člověka...

Humanismus – z lat. humanus = lidský – myšlenkový směr, který se váže na různá hist. období, důraz na svobodný rozvoj člověka.

Reformace – z lat. reformare = přetvářet, obnovovat – snaha reformovat římskokatolickou církev.

V Anglii – John Wycliff, u nás Jan Hus, Petr Chelčický, v Německu Martin Luther, ve Švýcarsku Jean Calvin ad.

Umění – Leonardo da Vinci, Michelangelo Buonarroti, Hieronymus Bosch, Pieter Bruegel...

Věda – G. Galilei, G. Bruno, M. Koperník, J. Kepler...

Filozofie – N. Machiavelli, T. Campanella, T. More, T. Hobbes...

Zámořské cesty a objevy – K. Kolumbus, Vasco da Gama, F. Magalhaes.

Literatura

Itálie – kolébka humanismu a renesance.

Dante Alighieri – *Božská komedie* – duchovní alegorický epos, celoživotní dílo, původně jen Komédie, „Božská“ připojil Boccaccio, má 3 části, 100 zpěvů, líčí cestu do pekla, očištění a ráje a setkání se 3 aleg. zvířaty – smyslnost, pýcha, lakota; do díla zasadil antic.básníka Vergilia i svou nenaplněnou lásku Beatrici... (text)

Nový život – deník lásky věnovaný Beatrici.

Giovanni Boccaccio – obdivoval *Danteho*, napsal jeho *životopis. Dekameron* – 100 novel – příběhů vyprávěných v 10 dnech 10 lidmi, proto název Dekameron, jsou to Florentinové, kteří uprchli před morem na venkov...,

(novela – kratší próza, mezi povídkou a románem, zajímavý napínavý děj, překvapivý závěr).

Francesco Petrarca – stejně jako D. a B. pocházel z Florencie, pobýval v Avignonu, seznámil se a přátelil s Karlem IV., dopisoval si s ním, navštívil ho v Praze, svou milostnou poezii věnoval také své lásce – Lauře, která předčasně zemřela – *Zpěvník - Sonety Lauře* – sonet, znělka – báseň, která má 14 veršů, rozdělených do 4 slok – 4,4,3,3 verše. (text)

Francie

Francois Villon – žil bouřlivým životem, byl vychován knězem, ale byl vězněn za krádeže, výtržnictví, vraždu soka v lásce, před trestem smrti utekl, pobýval i na dvoře Karla Orleánského. Jeho život inspiroval Jarmilu Loukotkovou – román *Navzdory* básník zpívá a V+W – *Balada z hadrů*.

Malý testament (Odkaz), *Velký testament* (Závěť).

(text)

Villonská balada – báseň o 3 slokách po 7 – 12 verších, poslední čtyřverší je tzv. poslání.

Francois Rabelais – prozaik, satirik, humanista, lékař –

Gargantua a Pantagruel – pětidílná epopoj o rodině obrů, od narození G., jeho studia v Paříži, založení utopického opatství, narození P. a jeho život – satira na tehdejší společnost.

Michel de Montaigne – starosta Bordeaux – *Eseje* – umělecké filozofické úvahy na aktuální témata, subjektivní přístup, nápaditost, osobitost vyjádření.

Anglie

William Shakespeare (1564 – 1616) – pocházel ze Stratfordu nad Avonou, odešel k herecké společnosti, byl spolunajitelem, dramatikem i hercem divadla Globe.

Hry – historické – *Jindřich IV.*, *Jindřich V.*, *Jindřich VI.*, *Richard II.*, *Richard III.*,

komedie – *Veselé paničky windsorské*, *Kupec benátský*, *Večer tříkrálový*, *Zkrocení zlé ženy*, *Sen noci svatojánské*, *Komedie plná omylů*, *Jak se vám líbí*, *Mnoho povyku pro nic* – výsměch lidské hlouposti, namyšlenosti, přežitkům,

tragédie – *Romeo a Julie*, *Hamlet*, *králevic dánský*, *Othello*, *benátský mouřenín*, *Macbeth*, *Král Lear*,
(text)

antická témata – *Antonius a Kleopatra*, *Julius Caesar*,

pohádky – *Zimní pohádka* (děj se odehrává i v Čechách, ale umístil je k moři), *Bouře*, básnická tvorba – *Sonety* – 154 sonetů, nemají názvy, jen čísla. (text)

Španělsko

Miguel de Cervantes y Saavedra – *Důmyslný rytíř don Quijote de la Mancha* – novodobý román inspirovaný rytířskými romány. (text)

Lope de Vega – období „zlatého věku španěl. písemnictví“ – napsal 2000 her ze své současnosti – tzv. komedie dýky, pláště a meče“ – rytířská témata – např. ze šp. národ. dějin *Fuente Ovejuna* (u nás pod názvem *Vzbouření na vsi*).

České země

1. raný humanismus – lat. písíci autoři – **Viktorin Kornel ze Všehrd** – právník – dílo *O práviech, súdiech i o dskách Země české knihy devatery*, překlad Jana Zlatoústého *Knihy o napravení padlého*.

Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic – *Žaloba k svatému Václavu na mravy Čechů* – lat. humanismus – odmítavý postoj k češtině i k čes. národu.

2. doba Blahoslavova – roste význam češtiny, důraz na dějiny – **Václav Hájek z Libočan** – *Kronika česká* – vycházel z Kosmovy kroniky a dalších pramenů, nerozlišoval ale fakta a dohady, kronika je historicky nepřesná, domýšlel a vymýšlel si, hodnota je spíše literární než historická, je čtivá, poutavá, vlastenecká, inspirovala autory *Rukopisů* a obrozence.

Jan Blahoslav – všestranný vzdělanec, biskup církve Jednoty bratrské. *Gramatika česká* – komentuje starší mluvnici, popisuje česká nářečí i spisovnou češtinu, připojil i sbírku přísloví. *Nový zákon v nově do češtiny přeložený* – podnět k překladu celé bible skupinou bratrských vzdělců – *Bible kralická*, vydána v Kralicích na Moravě – na dlouhý čas vzor literární češtiny, tzv. *bibličtiny*.

3. doba veleslavínská – „zlatý věk české literatury“ – **Daniel Adam z Veleslavína** – zeť praž. tiskaře Jiřího Melantricha – vydával a překládal řadu děl, *Kalendář historický* – jediné původní dílo (datum – hist. událost).

Cestopisy – **Kryštof Harant z Polžic a Bezdržic** – jeden z 27 popravených čes. pánů po bitvě na Bílé hoře – *Putování (aneb Cesta z Království českého do Benátek, odtud po moři do země Svaté, země judské a dále do Egypta)*.

Václav Vratislav z Mitrovic – *Příhody (Paměti) z cesty do Cařihradu* – diplomat. cesta, zajetí.

Noviny (letáky – předchůdci dnešních novin a kramářské písňe) a *knížky lidového čtení* – např. O Jiříkovi, O Faustovi.

XIII. ČESKÉ A EVROPSKÉ BAROKNÍ PÍSEMNICTVÍ

Vznik - *barokní sloh* vznikl v katolické Itálii v pol. 16.stol. jako protiklad renesance, odtud se rozšířil do celé Evropy, hlavně katolické, a do latinské Ameriky (díky zámořským cestám a objevům). Je považován za poslední jednotný umělecký sloh, který se v Evropě prosadil. Název pochází pravděpodobně z portugal. slova *barocco* – perla nepravidelného tvaru.

Znaky - člověk nedůvěřuje rozumu, odklání se od přírody, uchyluje se do vlastního nitra – typická citová vroucnost, smyslová konkrétnost, lidská bezmocnost vůči pomíjivosti života, důraz na duchovnost, mysticismus, silné dramatické napětí, protiklad ducha a hmoty, dobra a zla, boha a satana, zatracení a vykoupení... Dynamika, monumentálnost, svár a dvojznačnost, konflikty...

Časové ohraničení - od pol. 16. stol. do pol. 18. stol., v Čechách až po bitvě na Bílé hoře – 20. léta 17. stol., na něj navazuje *rokoko* (cca 1730 - 1780) – typické orientací na dvorské prostředí, *rocaille* – dobový ornamentální mušličkový motiv, preferuje společenskou zábavu, hravost, miniaturu, dekorativnost...

Významní představitelé evropského baroka

1. Rané baroko –

Španělsko – ovlivněné hlavně bojem proti kacířům, jezuitským řádem, který založil šlechtic **Ignác z Loyoly**.

Pedro Calderón de la Barca – dramatik zlatého věku španěl. písemnictví – *Život je sen, Velké divadlo světa, Lékař své cti, Schovávaná na schodech* (pro čes. divadlo přepracoval V. Nezval)...

Itálie – **Torquato Tasso** – básník a dramatik – *Osvobozený Jeruzalém* – nábožensko-hrdinský epos o dobývání svatého světa křížáky, oslava křesťanských vojsk (J. W. Goethe mu věnoval tragédii T.T.).

Anglie – **John Donne** – básník, kněz, kazatel – písně a sonety - *Svaté sonety*.

John Milton – básník – náboženská epopěj *Ztracený ráj* – téma vyhnání Adama a Evy z ráje, 12 knih o střetech dobra a zla.

2. Vrcholné baroko – Německo – **Hans Jakob Christoffel von Grimmelshausen** – pikareskní román *Dobrodružný Simplicius Simplicissimus* – hrůzy třicetileté války očima prostého mladíka (simplex – lat. jednoduchý – *Nejprostší Prostuduchý* – prostý naivní hrdina).

3. Pozdní baroko – důraz na smyslnost – **Cassanova**.

Barokní hudba – **Bach, Handel, Vivaldi**.

České baroko

Společenská situace - porážka českých stavů v bitvě na Bílé hoře r. 1620, poprava 27 českých pánů r. 1621 a potvrzení dědičného nároku Habsburků na český trůn (Obnovené zřízení zemské 1627) způsobilo hromadný odchod české nekatolické inteligence do exilu (jiné než katolic. náboženství nebylo povoleno), nastala násilná rekatolizace (znovupokatolizování národa) a germanizace, nositeli kultury a vzdělanosti se stali jezuité – Tovaryšstvo Ježíšovo, měli na starost i cenzuru knih (*Klíč zapovězených knih* od jezuitského fanatika **Antonína Koniáše**).

Témata – agitační spisy, naukové texty – historie, jazykověda (latinsky), duchovní lyrika, kázání, životopisy světců (legendy), latinské školské drama; ústní lidová slovesnost.

Tři proudy české barokní literatury

1. Exilová literatura – protestantská (evangelíci)

Pavel Skála ze Zhoře – právník, historik.

Pavel Stránský ze Stránky u Zap – právník, politik - *O státě českém*.

Jan Amos Komenský (1592-1670) - lat. Comenius, „učitel národů“, zakladatel moderní *pedagogiky* (jak vychovávat) a *didaktiky* (jak vzdělávat).

Pocházel z J Moravy, zřejmě z Uherského Brodu, nebo okolí, z českobratrské rodiny (církve Jednota bratrská), ve 12 letech osiřel, studoval v Přerově, v Herbornu a v Heidelbergu, po návratu učil v Přerově a ve Fulneku, současně působil jako bratrský kněz. Svůj život zasvětil reformě výchovy a vyučování.

Při útěku z Čech přišel o část svých rukopisů, žena i děti mu zemřely na mor, zemřela mu i druhá žena, při požáru v Lešně přišel o majetek a rukopisy (slovník *Poklad jazyka českého* - thesaurus... Pobýval v Polsku, Anglii, Švédsku, Uhrách, Holandsku – je pochován v kostelíku v Naardenu poblíž Amsterdamu, holandská vláda tento kousek území věnovala symbolicky Čechům, Komenský tu má hrob, muzeum a pomník.

Dílo – nejdříve psal česky, pak latinsky - *Listové do nebe* – 5 fiktivních dopisů o chudobě, např. Kristovi. *O poezii české* – snaha o obrodu čes. básnictví, zásady časomíry. *Truchlivý* – alegorie o rozporu rozumu a náboženského citu.

Labyrint světa a Ráj srdce – autor jako Poutník putuje městem, které symbolizuje svět, doprovází ho Všeživý Všudybud – symbol zvědavosti a Mámení, které mu nasazuje růžové zkreslující brýle, Poutník si je ale nasadí tak, aby viděl pravdu, podvody a klamy – autor alegoricky kritizuje soudobou společnost – touhu po snadném životě a zisku – zoufalý Poutník se uzavírá v ráji svého srdce, v náboženském rozjímání... (text)

Kšaft umírající matky Jednoty bratrské – po skončení 30leté války v r. 1648 a uzavření Míru vestfálského ztratil K. naději na návrat domů (jiné než katolické náboženství nebylo povoleno), *kšaft* – závět – alegorie, že Jednota bratrská splnila svou historickou úlohu a její odkaz je dědictvím pro celý národ.

Pedagogická a didaktická tvorba – *Informatorium školy mateřské* – předškolní výchova, pro matky a chůvy. *Brána jazyků otevřená* – jazyková učebnice, proti bezduchému memorování textů staví porozumění a postup od jednoduchého k složitějšímu.

Škola hrou – 8 lat. divadelních her k prohloubení řečových znalostí – dramatická výchova.

Velká didaktika – *Didactica magna* – přeložena do všech evrop. jazyků, snaha o pochopení sociálních předpokladů výchovy, škola má být dílnou lidskosti, snaha učinit z pedagogiky vědní obor, souborné dílo o výchově v rodině, v obecné škole i na střední škole a na vysoké škole – univerzitě...

Svět v obrazech – *Orbis pictus* – čtyřjazyčná názorná učebnice – vzor výuky cizích jazyků.

Všeobecná porada o nápravě věcí lidských – encyklopedie. (text)

2. Domácí oficiální katolická literatura

Bohuslav Balbín – jezuit. kazatel, učitel, básník, dramatik, historik – *Rozprava na obranu jazyka slovanského, zvláště pak českého* – proti vytlačování češtiny ze společenského života, *Výtah z dějin českých, Rozmanitosti z historie království českého*.

Bedřich Bridel – jezuitský misionář, překladatel, básník, prozaik – *Co bůh? Člověk?* – mystická skladba o tajemství boží existence a pomíjivosti lidského života.

Adam Michna z Otradovic – básník, skladatel, varhaník a učitel hudby – *Česká mariánská muzika, radostná i žalostná* – kancionál – zpěvník obsahuje i známé české ukolébavky, koledy a milostné písně (např. Hajej, můj andílku, Pod našima okny, Chtíc, aby spal ...), *Loutna česká, Svatoroční muzika* – kancionál, písně o světcích.

3. Lidová a pololidová tvorba

Ústní lidová slovesnost – slovesný folklór - udržovaná hlavně na venkově, přenášená ústně z generace na generaci – *pohádky, pověsti, písně, říkadla, hádanky, lidové drama se zpěvy, proroctví*... z nich pak čerpali sběratelé v národním obrození – *Němcová, Erben, Baar*...

Pololidová tvorba – někdy známe autora, tvořila přechod mezi literaturou a ÚLS – *kramářské jarmareční písně* s doprovodem flašinetu a s výtvarným doprovodem (předchůdce dnešního comicsu), *knížky lidového čtení* – příběhy, pohádky, kalendáře... (text)

František Jan Vavák – písmácké paměti – česky; zprávy, písně, rady pro všední život...

Interludia – mezihry – krátké lidové frašky vkládané do náboženských her např. o masopustu a jiných lid. svátcích...

Brusiči jazyka – puristé – pure – čistý – se snažili zbavit češtinu cizích slov a tvořit čes. slova za každou cenu – *V. J. Rosa*...(čistonosoplena, klapkobřinkostroj...)

XIV. EVROPSKÉ PÍSEMNICTVÍ KLASICISTNÍ, OSVÍCENSKÉ A PREROMANTICKÉ

Klasicismus

- rozvíjí se ve Francii v 17. století za vlády Ludvíka XIV., vzor (ideál) má v antice, úzce souvisí s racionalismem - oproti baroku hlásá střídmost, rozumovost a kázeň. Vznikaly literární akademie, které dbaly na čistotu formy a jazyka literárních děl. Rozvíjí se - vysoké žánry => *óda, epos, tragédie*; nízké žánry => *bajka, satira, komedie; didaktická a popisná báseň*; nový žánr – *esej (filozofická úvaha)*.

Rozkvět dramatu – klasicistní drama dodržovalo Aristotelovu *zásadu tří jednot – místa* (děj se odehrává na 1 místě), *času* (cca 24 hodin) a *děje* (bez vedlejších motivů a zápletek).

Racionalismus = myšlenkový směr považující rozum za jediný nebo rozhodující zdroj poznání a hodnocení světa. Poznání, myšlení je jediným pevným bodem, o němž nelze pochybovat. Krása se nalézá v rozumové pravdě.

(René Descartes – filozof - racionalista, matematik => „Myslím, tedy jsem.“ – „Cogito, ergo sum.“ – vyjadřuje základní ideu racionalistů)

FRANCIE

tragédie:

Pierre Corneille – tvůrce moderní tragédie – *Cid* - střetnutí osobních citů s nadosobními povinnostmi → Rodrigo – Cid zabije otce své milované Chimeny, protože urazil jeho otce. Chimena Cida miluje, přesto nad jejím citem převáží smysl pro čest a spravedlnost a žádá krále, aby vraha potrestal, král je usmíří, protože Rodrigo odčiní svou vinu udatností v boji.

Jean Racine – náměty čerpal z antiky – *Faidra* (psychologické drama)

komedie:

Molière – Jean-Baptiste Poquelin, měl se stát notářem, ale dal přednost kočovnému divadlu – napsal 33 komedií – *Lakomec* – inspirace Plautovou Komedii o hrnci, Molière chce dokázat, jak peníze deformují přirozené lidské vztahy - šedesátiletý lichvář Harpagon omezuje své děti, okrádá služebnictvo, intrikuje se vztahy svých dětí a jejich protějšky. Harpagon je chtivý, lakomý, bezcitný. Pro peníze obětuje vše, své děti, rodinu. Ztráta peněz pro něj znamená šílenství, konec smyslu života (v Národním divadle životní role Františka Filipovského). **(text)**

Tartuffe neboli Podvodník - hra odhalující pokrytectví a svatouškovství. Svou titulní postavou mířila proti církvi a donašečskému systému jejích institucí. Církevní donašeč Tartuffe si získal důvěru měšťana Orgona, ovládá ho a nabývá vlivu nad jeho rodinou. Usiluje o jeho ženu, má si vzít jeho dceru a členové rodiny se marně pokoušejí překazit tyto záměry. Orgon zcela podléhá Tartuffovi, dokonce mu připíše i svůj majetek a jen králův zásah zabrání úplnému zničení rodiny.

Don Juan - studie o rozmařilosti a pokrytectví šlechty, *Misanthrop* - kritika vypočítavosti a přetvářky šlechty, *Měšťák šlechticem*, *Zdravý nemocný* - výsměch hypochondrii, *Scapinova šibalství*.

Jean de La Fontaine – *Bajky* – 12 knih - praktická životní morálka. **(text)**

ITÁLIE

Opakem klasicistní tragédie byla italská *commedia dell`arte* - druh lidového, ale profesionálního divadla, vznikla v Itálii ve 2. polovině 16. století, text nebyl psaný, pouze stručný scénář s dějovou kostrou, na který herci improvizovali.

Carlo Goldoni – reformátor italského divadla (*commedie dell`arte* → zrušil stereotypní masky a kostýmy, přivedl na jeviště živé slovo, všední starosti, lidské chyby i problémy společnosti...) – *Poprask na laguně* - zachycuje barvitý obraz rybářského městečka a osudy jedné žárlivé milenecké dvojice; *Sluha dvou pánů*, *Mirandolina*.

Osvícenství

- umělecký proud navazující na renesanci, 18.stol., rozvíjí tradici racionalismu – víra v moc rozumu a schopnosti člověka - největší hodnotou je rozum, víra v pokrok => člověk se vyvíjí k lepšímu, společenský pokrok naplní humanistické ideály.

Nejvíce se rozšířilo ve Francii, Nizozemí a v Anglii. Rozvíjí se prakticky zaměřená filozofie => rozvoj společenských věd - literatura naučná a didaktická.

Osvícenské myšlenky:

- všichni lidé si jsou rovni před zákonem i před bohem,
- lidé se rodí dobří, čistí,
- každý člověk má právo na vlastní štěstí; nesmí brát toto právo druhému,
- vše je nutno podrobit zkoumání rozumu.

FRANCIE

Voltaire – François-Marie Arouet – básník, publicista, historik, filozof, právník - chránil oběti justičních omylů, měl problémy s církví pro svůj sarkasmus, ironii. *Candide neboli Optimismus* – filozofická povídka o hledání lidského štěstí, příhody a zkušenosti Candida (fr. prostáček, nevinátko) mají odhalit loupeživost válek, absolutní zvržení vládní moci, prodejnost soudů, pověry atd. *Filozofický slovník, Století Ludvíka XIV.* - historický spis.

Denis Diderot – filozof, spisovatel, teoretik umění a výtvarný kritik, tzv. encyklopedista – spoluautor 28 svazků naučného slovníku – *Encyklopedie*, Diderot byl hlavním redaktorem, přispívali do ní např. Voltaire, Rousseau...

Romány *Jeptiška, Jakub Fatalista a jeho pán.*

Charles Louis de Montesquieu – reprezentuje politické cíle osvícenství ve Francii – *Perské listy, O duchu zákonů* - satirická kritika společenských politických poměrů ve Francii.

Pierre-Augustin Caron de Beaumarchais – vytvořil měšťanské drama – *Lazebník sevillský, Figarova svatba.*

ANGLIE

Daniel Defoe – *Robinson Crusoe* - dobrodružný román podle skutečné události líčí 28 let Robinsonova života na pustém ostrově. Robinson je jediný zachráněný člen posádky lodi plující do Afriky. Defoe až realisticky popisuje ztroskotání, záchranu věcí z vraku lodi, budování nové existence, setkání s Pátkem, záchranu anglickou lodí a návrat do vlasti. Robinson Crusoe toužil po dobrodružství a projevil svou houževnatost, vytrvalost a trpělivost. **(text)**

Jonathan Swift – *Gulliverovy cesty* – utopický román psaný formou fiktivního cestopisu - čtyřdílný alegoricko - satirický román. 1.díl popisuje cestu do Liliputu, 2.díl cestu do země obrů, 3.díl cestu do Laputy, Balnibarbi, Luggnaggu, Glubbdubdribu a do Japonska (na létající ostrov, ostrov kouzelníků) a 4.díl cestu do země moudrých koní Hvajninimů. Satirický a parodický efekt je vyvolán pohledem obyvatel utopických říší na cizince Gullivera. **(text)**

Henry Fielding – psal komedie, frašky, ve kterých tragikomicky napadal stát, psal „romány silnic a hospod“ – *Tom Jones* – příběh nalezence, tragikomické zakládající dílo anglického romanopisectví.

RUSKO

Ivan Andrejevič Krylov - *Bajky*

(text)

NĚMECKO

Gotthold Ephraim Lessing – kritik, básník, dramatik, tvůrce německého měšťanského dramatu – *Moudrý Nathan*

Preromantismus

2. polovina 18. století, původně se nazýval *sentimentalismus*, byl uměleckým stylem měšťanstva na rozdíl od klasicismu, který byl uměleckým stylem šlechty, reaguje na chladný osvícenský racionalismus a proti němu klade cit, nevěří na racionálně uspořádanou společnost, věří v jedince, v individuální výkon, v intuici, v genialitu člověka, věří, že člověk je dobrý od přírody a zkažený civilizací, neopovrhne davem, libuje si ve folklóru, začíná pracovat s národní svébytností; narůstá národní sebeuvědomění.

ANGLIE

William Blake – básník, grafik, malíř – vymyká se dobovým konvencím, patří spíše k symbolismu – *Snoubení nebe s peklem*.

FRANCIE

Jean Jacques Rousseau – typický sentimentalista, věřil v přírodu, v nezkaženého člověka - „společnost nutí člověka ke zkaženému chování“, hlásá přirozený způsob života, chtěl ho aplikovat na výchovu, cestoval po Evropě, měl pět dětí, které všechny vyrostly v sirotčinci, *Vyznání* – autobiografie, *O společenské smlouvě*, *Emil čili O výchově*, *Julie neboli Nová Heloisa* (román v dopisech)

François-René de Chateaubriand – *Atala* - tragický příběh lásky Indiána a křesťanské dívky Ataly v prostředí nedotčené americké přírody.

Antoine François Prévost – abbé – *Manon Lescaut* (přebásnil Vítězslav Nezval), osudová láska rytíře k dívce Manon. (text)

NĚMECKO

Vzniká hnutí *Sturm und Drang* = „bouře a vzdor“ - německé literární hnutí zaměřené nejen proti aristokratickému klasicismu, ale zejména proti osvícenství - zdůrazňovali tvořivou svobodu osobnosti, odmítající konvence a společenské předsudky a řídicí se jen vlastním srdcem, upřednostňovali cit a vášň oproti intelektualismu a racionalismu, proti městské civilizaci kladli volnost přírody a života v ní a přikláněli se k lidovým tradicím.

Johann Wolfgang Goethe – německý prozaik, dramatik, přírodovědec, právník, *Faust* - dvoudílná veršovaná tragédie - učený doktor Faust v touze po poznání prodal svou duši ďáblu, a tím propadl věčnému zatracení. Ďábel Mefistofeles láká Fausta do milé společnosti, odvádí ho od touhy po vědění. Do cesty mu staví měšťanskou dceru Markétu. Faust se do ní zamiluje. Podíl viny na smrti dítěte – plodu jejich lásky – uvrhne Markétu do žaláře, kde čeká na popravu. Ve druhé části se Faust ocitá na císařském dvoře. Pomůže vládci z nesnází a zamiluje se do Heleny, s níž má syna. Obě milované osoby umírají, a tak si Faust vyžádá od císaře území u moře, které zúrodní a na němž budou žít svobodní lidé. V uskutečnění svého snu vidí smysl svého života. Ušlechtilý záměr pomáhat lidem ho zachraňuje před zatracením. (text)

Utrpení mladého Werthera – román psaný formou dopisů a deníkových záznamů; k jeho vzniku přispěla nešťastná láska k Charlottě Buffové,

Viléma Meistera léta učednická - výchovný román o kupeckém synovi poznávajícím skutečný život při cestování s hereckou společností.

Friedrich Schiller – básník, dramatik, překladatel, *Loupežníci* - drama, vyjadřuje protest proti tyranii vlády nad lidem i proti osobnímu bezpráví,

o bratrech Franzovi a Karlovi, jeden je dobrák a druhý je zlý, zlý přebere hodnému dívku a shodí ho u otce. Hodný utíká a stává se loupežníkem a horším člověkem.

Valdštejn - dramatická trilogie o vojevůdci z třicetileté války Albrechtovi z Valdštejna.

Óda na radost - báseň zhudebněná L. van Beethovenem v závěru Deváté symfonie, dnes hymna Evropské unie. *Vilém Tell* - hra ze švýcarských dějin. (text)

Johann Gottfried von Herder – ideový představitel hnutí *Sturm und Drang* -
– *Myšlenky k filozofii dějin lidstva*, *O původu řeči* .

(Formulář nutno upravit na potřebný rozsah – vzor ve Wordu v Teams!)

Název:

Autor:

Vydání:

Doporučeno kým:

Druh: lyrika epika drama

Žánr:

Kompozice:

Rozbor/obsah/postavy ad.:

Jazyk díla:

Literárně-historický kontext:

Zajímavosti/postřehy/otázky k diskusi:

Ukázka/citát:

Hodnocení/komentář:

